

Секція: Організаційно-правові засади регулювання інклюзивних процесів у часи війни.

*БАРГІЛЕВИЧ Наталія,
асистент кафедри психології, логопедії
та інклюзивної освіти
Житомирського державного
університету імені Івана Франка*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інклюзивна освіта в Україні є важливою складовою розвитку сучасної освіти, яка спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних або психічних можливостей. Створення сприятливого освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами є не лише гуманітарним, а й правовим завданням. Правове регулювання інклюзивної освіти в Україні стало одним із пріоритетів у сфері соціальної політики та реформування освітньої системи.

Започатковано правове регулювання інклюзивних процесів Конвенцією ООН про права дитини (1989), дитина з інвалідністю має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства (п. 1 ст. 23) [1]. Ідеї інклюзивної освіти, що передбачають інтеграцію дітей з особливими потребами в загальноосвітній процес, знайшли своє відображення і в інших міжнародних документах, зокрема в Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2006) [2]. Україна, ратифікувавши вказані Конвенції, взяла на себе зобов'язання забезпечити права осіб з інвалідністю на рівний доступ до освіти.

У Загальній декларації прав людини, прийнятій у 1948 році Генеральною Асамблеєю ООН, наголошується, що кожна людина має право на освіту, яка повинна бути безоплатною (хоча б початкова і загальна) та спрямованою на

всебічний розвиток людської особистості, збільшення поваги до прав людини і основних свобод, сприяти взаєморозумінню, терпимості та дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами. В Україні право на освіту, забезпечення державою доступності і безоплатності дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах гарантовано статтею 53 Конституції України [3].

Національне законодавство в Україні має розгалужену систему. Одним із перших важливих кроків у напрямку інклюзивної освіти стало ухвалення Закону України «Про освіту» у 2017 році [4]. Цей документ поклав основи для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній процес, зазначивши, що освітні послуги повинні бути доступними для всіх без обмежень. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020) передбачає можливості для навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх школах, що стало важливим кроком до впровадження інклюзивної освіти. За цим законом право на здобуття повної загальної середньої освіти гарантується незалежно від віку, статі, раси, кольору шкіри, стану здоров'я, інвалідності, особливих освітніх потреб, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, місця проживання, мови спілкування, походження, сімейного, соціального та майнового стану, складних життєвих обставин, наявності судимості, а також інших обставин та ознак (ч. 2 ст. 7) [5].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 р. № 957, наприклад, визначає інклюзивне навчання як навчання, яке забезпечує доступ до освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, психічних чи інтелектуальних особливостей. Порядок також передбачає необхідність підготовки педагогів для роботи з дітьми з особливими потребами. Постанова забезпечує правові гарантії для інтеграції

дітей з особливими потребами в загальноосвітній процес, що сприяє їх соціалізації та покращенню якості життя [6].

У тих умовах, у яких Україна опинилася з 24 лютого 2022 року, інклюзивна освіта стає не лише педагогічним, але й соціально-політичним завданням. Перебуваючи у стані кризи, країна має розв'язувати складні питання забезпечення доступу до якісної освіти для всіх дітей, в тому числі тих, хто має особливі освітні потреби, при відсутності стабільних ресурсів та змінених умовах життя [7, с. 105].

Правове регулювання інклюзивної освіти в Україні знаходиться на етапі активного розвитку. Ухвалення низки важливих нормативно-правових актів створює основу для формування інклюзивного освітнього середовища. Проте, для досягнення реальних змін необхідно забезпечити належне фінансування, підготовку кваліфікованих кадрів та покращення інфраструктури. Інклюзивна освіта є не лише правом, а й важливим елементом створення суспільства, яке визнає рівність і права кожної людини.

Проблемою є те, що нормативно-правові акти, що регулюють інклюзивну освіту, часто не враховують специфіку воєнного часу. Це стосується, зокрема, процедур прийому дітей до навчальних закладів, організації навчання на дистанційній основі, коригування програм під специфічні потреби та умов, а також інтеграції дітей з інвалідністю в нові колективи в умовах евакуації.

В умовах війни в Україні існує проблема нестачі кваліфікованих кадрів, зокрема асистентів вчителів, дефектологів, психологів і інших спеціалістів, які повинні працювати з дітьми з особливими потребами. Через евакуацію та мобілізацію, а також через відсутність стабільного фінансування, кадрове забезпечення навчальних закладів, що здійснюють інклюзивне навчання, залишає бажати кращого.

Як наслідок, правове регулювання інклюзивної освіти в Україні в умовах війни стикається з цілим рядом проблем, серед яких можна виокремити порушення доступу до освіти через переміщення, нестачу фінансування та

спеціалістів, руйнування інфраструктури та психологічні труднощі для дітей з інвалідністю.

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 (ратифіковано Україною 27.02.1991). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

2. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 (ратифіковано Україною 16.12.2009). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

3. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-p#Text>

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

5. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

6. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-p#Text>

7. Попова А., Линдіна Є. Нормативно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні: періодизація та особливості. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти» (м. Запоріжжя, 25-26 жовтня, 2023).* С. 100-108. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/0f832425-de8a-4e89-ad0b-7110b4dcdca0/content>